

AKATEMIA, EU, NATO, UKRAINAN SOTA, ULKOPOLITIIKKA

Turvaako Nato Suomea – vai Suomi Natoa?

Hyvä jäsenmaa on Naton näkökulmasta osaava, rakentava – ja tarvittaessa myös kriittinen. Mutta pyrkiikö Nato-Suomi vahvistamaan Natoa, vai löytyvätkö luotettavimmat kumppanuudet muualta, pohtii tutkimusjohtaja Hanna Ojanen Tampereen yliopistosta. VAPAA LUKUOIKEUS

Hanna Ojanen Tampereen yliopisto 10.10.2023 7:16

"Suomen on syytä olla tarkkana siinä, että emme anna tilaa perusteettomalle, populistiselle kansainvälisten järjestöjen auktoriteetin kyseenalaistamiselle tai sille, ettemme itse vaivaudu kunnioittamaan järjestöissä tehtyjä päätöksiä."

Suomen Nato-jäsenyyden alkutaivalta ovat säestäneet runsaat aplodit ja hyväksyvät nyökkäilyt. Suomesta on tulossa hyvä jäsenmaa sotilasliitolle. Suomea arvostetaan turvallisuuden tuottajana,

- jolla on erityistä osaamista ja suorituskykyä
- joka pitää huolta omasta puolustuksestaan ja samalla valtavan pitkästä osasta Naton ja Venäjän yhteistä rajaa
- joka osallistuu empimättä myös muiden jäsenmaiden turvallisuuden turvaamiseen
- joka on valmis osallistumaan kaikkeen Naton toimintaan ja
- joka käyttää yli kaksi prosenttia bruttokansantuotteestaan puolustukseen.

Osa apodeista ja nyökkäilyistä on tullut ihan kohteliaisuudesta ja sen takia, että on ollut tärkeää osoittaa Venäjälle, kuinka tervetullut Suomi on Natoon.

Kunnollisen jäsenmaan mantteli on myös jäsenyyden edellytys. Päästäkseen jäseneksi maan on kyettävä yhteen jos toiseenkin tehtävään ja oltava valmis toimimaan sotilasliiton tavoitteiden mukaisesti.

Kunnollisuus on osa Suomen perinteistä politiikkaa suhteessa kansainvälisiin järjestöihin. Suomi on pienenä maana monenkeskisen yhteistyön ja kansainvälisten järjestöjen kannattaja.

Pienelle maalle yhteisesti sovitut, myös suurvaltoja sitovat säännöt ovat rauhanomaisen, järjestäytyneen ja tavoitteellisen kansainvälisen kanssakäymisen edellytys.

Kansainväliset järjestöt ovat myös ainut tapa vaikuttaa kansainvälisiin asioihin jatkuvalla ja pysyvällä tavalla. Kansainväliset järjestöt tuovat kansainvälisiin suhteisiin välttämätöntä pitkäjänteisyyttä. Niiden ansiosta yhteisten ongelmien ratkaisu ei takkuile sen takia, että jäsenmaiden poliittinen johto vaihtuu.

Suomi on yleensä ollut niitä maita, jotka ovat valmiita lisäämään järjestöjen toimivaltaa ja jotka itse sitoutuvat noudattamaan yhteisesti hyväksytyjä päätöksiä.

Varjoja monenkeskisyyden yllä

Venäjän sota Ukrainassa on saattanut monet kansainvälisen järjestelmän ystävät epätoivon partaalle.

Venäjä rikkoo räikeästi keskeisiä sääntöjä hyökkäämättömyydestä ja siviilien suojelusta sodassa. Yhdistyneet kansakunnat ei tunnu tekevän mitään – paitsi antaa Venäjän edelleen istua sen tärkeimmässä päättävässä elimessä, turvallisuusneuvostossa, jonka pysyvä jäsen se on.

Samalla on noussut huoli siitä, että pieniä murtumia tai halkeamia alkaa näkyä myös Naton ja EU:n yhtenäisyydessä.

Suomen linjauksia katsellessa näyttää välillä siltä, että vanha monenkeskisyyden mantteli on alkanut painaa harteita ja hikoiluttaakin. Olisiko sittenkin turvallisempaa solmia varmuuden vuoksi ihan muunlaisiakin yhteistyösopimuksia?

Suomessa katsotaan nyt, että kahdenväliset suhteet kaipaavat vahvistamista Ruotsi-yhteistyön lisäksi myös Yhdysvaltojen osalta.

”Lisääntyvä kahdenvälisyys on huono merkki kansainväliselle yhteistyölle. Se vahvistaa tulkintaa siitä, ettei järjestöihin lopulta täysin luoteta.”

Suomi neuvottelee Yhdysvaltain kanssa kahdenvälisestä puolustusyhteistyösopimuksesta ja pitää tätä sopimusta aivan erityisessä arvossa. Kyse ei olisi vain teknisten, sotilaalliseen apuun liittyvien yksityiskohtien täsmentämisestä. Sopimus varmistaisi tarpeen tullen myös Yhdysvaltain sitoutumisen Suomen puolustamiseen.

Kahdenvälinen yhteistyö on monenkeskisyyteen verrattuna selkeämpää jo siksi, että sopimukseen päästään yleensä nopeammin. On myös paremmin nähtävissä, millaiset hyödyt yhteistyöstä on. Vallan epäsymmetria ison ja pienen välillä on samalla selkeä, eikä sopimus tasoita sitä.

Lisääntyvä kahdenvälisyys on kuitenkin huono merkki kansainväliselle yhteistyölle. Se vahvistaa tulkintaa siitä, ettei järjestöihin lopulta täysin luoteta.

Yhdysvaltain kaltainen maa tekee sitoumuksia mieluummin kahden- kuin monenvälisesti. Jo Naton perussopimusta laadittaessa nähtiin, ettei Yhdysvallat ollut valmis niin sitovaan puolustusveloitteeseen kuin Länsi-Euroopan maat.

Hyvä jäsen ei aina ole hiljainen ja helppo

Suomi on asettautumassa taloksi Natossa. Se miettii, miten alkaisi toimia ja mihin ottaisi kantaa.

Päälinjana on varmastikin olla myönteinen ja aktiivinen jäsenmaa, joka samalla kunnioittaa Yhdysvaltain roolia järjestössä.

Naton itsensä kannalta hyvä jäsen ei kuitenkaan välttämättä ole kunnioittavasti hiljaa.

Hyvä jäsen on osaava ja rakentava mutta tarvittaessa kriittinen. Se osaa navigoida järjestön jäsenistön keskuudessa niin, että pystyy ajamaan myös omia tavoitteitaan yhdessä muiden jäsenten kanssa.

Naton jäsenillä on edessään koko joukko perustavanlaatuisia kysymyksiä. Mahdollinen komentorakenteen uudistus voi olla niistä yksinkertaisimpia – mutta samalla hyvä käytännön hanke Pohjoismaiden yhteistyölle Natossa.

Oven takana on kuitenkin odottamassa kysymys Naton tehtävistä. Miten suhtautua Kiinaan? Onko kriisinhallinnalle Naton oman alueen ulkopuolella vielä resursseja, syytä ja tahtoa nyt, kun oman alueen puolustuksesta on jälleen tullut sotilasliiton keskeinen tehtävä?

”Uusien jäsenten liittyminen on myönteistä järjestön imagolle, mutta laajentuminen muuttaa samalla järjestön toimintaa ja luonnetta.”

Naton täytyy myös pohtia kysymystä laajentumisesta. Se on järjestöille aina kriittisen tärkeä vaihe.

Siinä missä uusien jäsenten liittyminen on myönteistä järjestön imagolle, laajentuminen muuttaa samalla järjestön toimintaa ja luonnetta. Pidemmällä aikavälillä tulee muutospaineita ehkä myös järjestön tehtäviin ja päätöksentekoon, kun uudet jäsenmaat saavat äänensä kuuluviin.

Uusien jäsenten hyväksyminen on sekä Natossa että EU:ssa niin keskeinen asia, että siitä päätetään molemmissa järjestöissä yksimielisesti.

Voiko Naton päätöksentekoa uudistaa?

Kysymys päätöksenteon uudistamisesta häilyy sekin järjestön tulevaisuuden yllä. Vaivattomalta kuulostava konsensusmenettely ei ole menettelyistä selvin eikä kestävin.

Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyysprosessi oli suurimmalta osalta poikkeuksellisen nopea ja yksinkertainen, sillä maat olivat jo monin tavoin osoittaneet jäsenyyskelpoisuutensa. Sotilasliitto myös halusi toisaalta osoittaa nopeaa reaktiokykyä.

Silti kävi niin, ettei Ruotsi päässyt liittymään Natoon samaan aikaan kuin Suomi. Nähtiin jotain olennaisen tärkeää sotilasliiton päätöksenteosta: Turkki ja Unkari pystyvät halutessaan lykkäämään päätösten toteutusta mielin määrin.

Erityisesti Turkin toiminta nakertaa puolustusliiton uskottavuutta. Samalla päätöksenteko keskittyy entistä enemmän huippukokouksiin. Niissä yritetään puristaa ratkaisuja ja päätöksiä, joita ei muuten ole onnistuttu saamaan aikaan. Jos Natossa päätökset tehtäisiin määräenemmistöllä, Ruotsi olisi jo jäsen – mutta olisiko se mahdollista?

”Puolustuspolitiikka on ala, jossa valtiot viimeiseen asti haluavat puolustaa omaa päätöksentekovaltaansa tai suvereenisuuttaan.”

Voisiko Nato kehittyä kohti tiiviimpää järjestöä, joka tekisi sitovia päätöksiä?

Tätä vastaan puhuu kaksi seikkaa. Perinteisesti on ajateltu, että puolustuspolitiikka on ala, jossa valtiot viimeiseen asti haluavat puolustaa omaa päätöksentekovaltaansa tai suvereenisuuttaan.

Toisaalta järjestössä on yksi muista olennaisella tavalla poikkeava jäsen: Yhdysvallat. Sille ei suurvaltana sovi omaa päätösvaltaa rajoittava järjestö.

Järjestöllä ei myöskään ole sääntöjä jäsenmaiden erottamisesta tai menettelystä siinä tapauksessa, että jäsenmaat toimisivat järjestön sääntöjen vastaisesti tai haittaisivat sen toimintaa. Natossa tämä ei ehkä ole ollut tärkeää, koska löyhä konsensusmenettely mahdollistaa, että maat ovat käytännössä voineet jäädä sovitusta yhteistyöstä pois.

Kunnon jäsentä myös haastetaan kunnolla

Rakentava jäsenyys edellyttää asialistan, jäsenistön ja järjestön dynamiikan tuntemusta.

Suomessa tarvitaankin paitsi enemmän osaamista myös vankkaa kriittisen arvioivaa analyysia. Sen pohjalta Suomi voi esittää erilaisia vaihtoehtoja, jotka ovat uskottavia ja mahdollisia.

Olennaista on myös nähdä Nato kontekstissa: yhtäältä globaalissa, toisaalta transatlanttisessa ja kolmanneksi eurooppalaisessa kontekstissa.

EU:n ja Naton suhteet ovat tässä olennainen perehtymisen paikka. Ennen jäsenyyttä Suomi tapasi linjata, että se kannattaa näiden järjestöjen yhteistyön tiivistämistä. Suomi myös kannatti EU:n puolustuspoliittisen roolin vahvistamista.

”EU:n ja Naton pulmat ovat yhteiset mutta ratkaisut erilaisia.”

Jäsenyyden jälkeen äänenpainot ovat ainakin osin muuttuneet. Ilmassa on tuntunut olevan hienoista helpotustakin, kun enää ei tarvitse uskoa EU:n voimaan puolustuksessa eikä yrittää voimistaa sitä edelleen – ikään kuin Natossa nämä asiat olisivat jotenkin itsestään selviä ja ongelmattomia.

EU:n ja Naton pulmat ovat yhteiset mutta ratkaisut erilaisia. EU:n toiminnalle on olennaista, että jäsenmaat noudattavat yhteisesti hyväksyttyä, sitovaa politiikkaa. EU:n perussopimuksessa on myös määräykset siitä, miten jäsenmaiden aiheuttamiin ongelmiin tartutaan.

Ukrainan sota on tuonut Naton ja EU:n suhteet esiin entistä kirkkaammassa valossa. Yhteistyössä ja strategisina kumppaneina ne ovat vahva tekijä Euroopan lisäksi myös kansainvälisessä turvallisuudessa. Niillä on vastaisuudessakin yhteisiä kysymyksiä ratkaistavinaan, esimerkkinä Ukrainan jäsenyys.

EU ja Nato ottavat mallia toisistaan

EU ja Nato ovat myös toimineet mallina toisilleen. Järjestöt eivät kehity vain sen mukaan, mitä jäsenmaat niistä ajattelevat tai millaisia tilanteita, uhkia ja ongelmia maailmassa milläkin hetkellä on. Ne kehittyvät myös sen mukaan, millaisia malleja muut järjestöt niille tarjoavat.

EU ja Nato ovat entistä lähempänä toisiaan jo siksi, että EU:n rooli puolustuspolitiikassa kasvaa. EU on olennainen tekijä, kun toteutetaan Natollekin tärkeitä suunnitelmia, esimerkiksi kun pyritään parantamaan sotilaallista liikkuvuutta eli eri maiden joukkojen mahdollisuuksia siirtyä maasta toiseen.

EU:n budjetti, kauppapolitiikka, sisämarkkinat ja lainsäädäntö ovat avainasemassa myös puolustusteollisuuden kehittämisessä. Jos EU joskus miellettiin pehmeän turvallisuuden tuottajaksi, nyt se rahoittaa esimerkiksi ammusten tuotantoa.

EU:n roolia puolustuspolitiikassa saatetaan kehittää myös siihen varautuen, että Nato ei joskus toimitakaan niin kuin piti.

Näin Suomi rakentaa Natoa

Suomen monenkeskisyydellä on pitkä historia. Pohjoismaisuus antoi aikoinaan Suomelle sopivan viiteryhmän ja kartalla oikean värin. Suomi on kannattanut EU:ssa määräenemmistö päätöksiä myös ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Toiveena on, että Nato säilyisi toimivana, luotettavana ja yhtenäisenä.

Voiko Suomi käytännössä toimia jotenkin Naton toimintakyvyn puolesta, ja mitä se edellyttäisi?

Se edellyttää ainakin tarkkuutta siinä, että emme anna tilaa perusteettomalle, populistiselle kansainvälisten järjestöjen auktoriteetin kyseenalaistamiselle tai sille, ettemme itse vaivaudu kunnioittamaan järjestöissä tehtyjä päätöksiä.

Se edellyttää myös, että emme lopeteta keskustelua ja heittäydy liian samanmielisiksi samalle puolelle venettä niin, että se hörppää vettä. Sen jälkeen olemme jalat märkinä kajuutassa mököttämässä emmekä halua uudistaa mitään. Jotta pysymme kannella

kuivin jaloin, tarvitsemme laajaa ja uudistavaa strategista ajattelua niin Natosta kuin EU:stakin.

Hanna Ojanen

Hanna Ojanen on tutkimusjohtaja Johtamisen ja talouden tiedekunnassa Tampereen yliopistossa.

*Kuva:
Janne Saukkonen*

Tämän sisällön mahdollistaa Tampereen yliopisto.
Journalistinen päätösvalta on MustReadin toimituksella.

Tämä artikkeli on julkaistu Creative Commons CC BY-ND 4.0 -lisenssillä.

Tutustu muihin vapaan lukuoikeuden Akatemia-artikkeleihin

Piditkö artikkelista?

**REKISTERÖIDY JA KOKEILE MUSTREADIA
14 PÄIVÄÄ MAKSUTTA**

Keskustelu

Tätä juttua ei ole vielä kommentoitu.